

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYSK

MÅNEDSSKRIFT

Knud Fanø: Vilh. la Cour

Helene Molke: Peter Marcussen

Peter Marcussen: Det unge Grænseværn

Bjørn Svensson: Dagspressen i Nordslesvig

Peter Kr. Iversen: Sønderjysk Månedsskrift 50 år

Johann Kirsten: Ravsted-minder

Grænselandsdagbog

AUGUST

8 · 1974

50. ÅRGANG

Vejledende kursus i slægtshistorisk arbejde

HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND arrangerer et kursus for begyndere i slægtshistorisk arbejde. Der kræves ingen forkundskaber, men for at få det fulde udbytte af de praktiske øvelser vil det være hensigtsmæssigt at have en sønderjysk slægt at undersøge, enten ens egen, ægtefællens eller en god bekendts. Leder: arkivar, mag. art. Jørgen Witte.

Kursussted: Landsarkivets foredragssal, Haderslevvej 45, Åbenrå.

Påbegyndes: Den 26. september 1974 kl. 19.00. Mødedag bliver **torsdag**.

Indskrivningsgebyr: kr. 50,00 pr. deltager.

Tilmelding: snarest belejligt til Historisk Samfunds kontor, Landsarkivet, 6200 Åbenrå, telefon (04) 62 46 83.

Haderslev Museum

Udstillinger:

14.–29. september 1974: Ugift eller lykkelig. Denne udstilling belyser kvindens rolle i 1500–1600-tallet og er hermed samtidig et indlæg i dagens aktuelle debat om kvindens rolle. Udstillingen kommer fra Nationalmuseet, men vil blive illustreret med genstande fra Haderslev Museum, som vedrører den før-gifte kvinde, den ugifte kvinde og den gifte kvinde. Det er en gruppering, som udstillingen overholder, og den efterlader dermed et indtryk af, hvor vigtigt det var for kvinden at blive gift og forsørget.

Som en kommentar til nutidens opfattelse af kvinden illustreres udklip fra aviser og ugeblade ved hjælp af musik og lysbilleder.

5.–20. oktober 1974: Kunstudstilling.
Palle Søndergaard.

26. oktober–10. november 1974:
Skolen – et tilbageblik.

Danmarks Lærerforening har i anledning af 100-års jubilæet arrangeret en historisk billedudstilling, som belyser den danske folke-

skoles historie gennem de sidste 200 år. Undervisningsmateriale tilbydes skolernes elever, således at skolehistoriske emner vil kunne indgå i undervisningen. Også et lærerhæfte indgår i materialet.

21. december 1974–21. januar 1975:
Jugendstil i Haderslev eller et indtryk fra perioden 1895–1910.

Med denne udstilling forsøger kunstforeningen at lave en utraditionel kunstudstilling. Hovedvægten er lagt på at vise et interiør fra århundredskiftet i jugendstil, for atmosfærens skyld fyldt med »ting og sager« fra denne periode. Udover interiøret vil der blive vist grafik af E. Munch og Willumsen, tegninger af Jens Lund og keramik af Bindsbøl. Disse værker bliver præsenteret i sammenhæng med mere folkelig kunst og kunsthåndværk. Endelig vises fotografier og arkitekttegninger af nogle af byens huse og enkeltheder ved disse.

Arrangør: Kunstforeningen for Haderslev og Omegn i samarbejde med Haderslev Museum.

Den store egnsvandring

Abonnenterne med husstand indbydes til at deltage i egnsvandringen **lørdag den 7. september 1974**. Turen går i år nord på til Koldinghus, herregården Rosenvold, Jelling m.v.

Foredrag af museumsinspektør Sigv. Skov, Koldinghus, og museumsinspektør ved Nationalmuseet, Thorkild Ramskou.

Pris for turen: 46 kr. + middag 20 kr. (Greis mølle). Madpakke kan dog medbringes. Kaffe 6 kr. (Jelling).

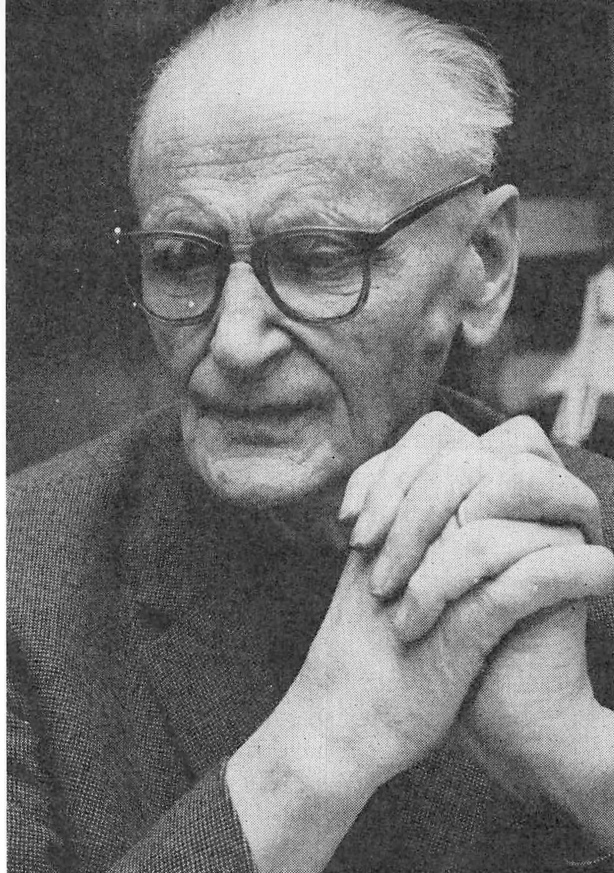
Udførligt program med oplysning om tilmelding, afgangstider osv. for turen sendes gratis ved henvendelse til Historisk Samfund for Sønderjylland, Landsarkivet, 6200 Åbenrå, tlf. (04) 62 46 83.

Vilhelm la Cour

AF KNUD FANØ

Efterretningen om, at dr. phil. Vilhelm la Cour er afgang ved døden, har fyldt mange i grænselandet med vemod. Vel vidste man, at han i december 1973 fyldte 90 år, og at han 2. juni i år holdt krondiamantbryllup med hustruen Asbjørg la Cour, født Nilssen, i det hus på Rolighedsvej i Birkerød, hvor parret flyttede ind ved første verdenskrigs slutning, og man havde vel også mærket en vis afmatning hos la Cour i de seneste måneder, men indtrykket af kraft og vitalitet helt op i den høje alder var så stærkt, at det er svært at affinde sig med, at hans livsløb er slut. Endnu for to år siden måtte samtlige andre foredrag forskydes på et grænselandskursus, fordi la Cour i sit havde så meget at berette, at én forelæsning blev til en dobbeltforelæsning, klar og indholdsfyldt som altid, hvor la Cour talte, fuldent i dens sproglige udformning.

Sønderjylland – nord og syd for grænsen af 1920 – har mistet en god ven og en mand, der altid har stået i tjeneste for det. Allerede i drengeårene mødte la Cour det sønderjyske spørgsmål, blandt andet »Med far i felten« (1964) viser hvordan, og meget tidligt fattede han den interesse for Dannevirkeanlægget, hvis dobbelte aspekt indenfor arkæologi og historie skulle optage ham resten af hans liv. – Dr. la Cour var videnskabsmand, men tillige polemiker – det prægede både hans værker og hans korrespondance om Dannevirkeproblemer som om nutidige spørgsmål. Han bruger i sine erindringer udtrykket, at hans vogn altid var forspændt en arbejdshest og en stridshest. Det må siges at være en dækkende selvkaraktistik. Også de, der ar-

Vilh. la Cour (23. 12. 1883 – 22. 6. 1974).

bejder med Historisk Samfunds publikationer, har mødt begge sider hos la Cour, men samtidig også varm påskønnelse.

Dr. Vilh. la Cour nåede ene mand at skrive sig igennem en Danmarkshistorie i fire bind (1942–50), at yde løbende kommentar til aktuelle begivenheder i dansk politisk liv, at få skrevet sine erindringer i fire bind (1952–59) og at gå i dybden i det studium af danske voldsteder, der optog ham fra hans ungdom. Kronen på dette studium blev sat, da han 89 år gammel i 1972 fik udgivet det store værk »Danske borganlæg«.

Men alligevel må vist også for en objektiv vurdering hans indsats for Sønderjylland i studium og i direkte arbejde være den tungestvejende, når man skal søge at gøre det, la Cour ydede, op. Hans litterære produktion på dette område strakte sig fra 1906 til hans død. De væsentligste bidrag er vel afsnittene i den store Sønderjyllandshistorie,

hvor han er forfatteren til tidsrummet indtil 1241 og igen fra 1460–1544. Vil man læse en fin lille ting fra hans hånd, vil man også efter det store Jens Jessen-værks fremkomst med glæde læse »Redaktør Jens Jessen« (1913). la Cour skrev her om et menneske, med hvilket han følte sig i nøje samklang. Her skal i øvrigt ikke gøres forsøg på at give en bibliografi over la Cours værker. Den allervægtigste indsats øvede dr. la Cour nok over for grænselandet ved ene mand at redigere og skrive det meste af stoffet til »Grænsevagten« 1918–70. Det 52-årige tidsskrift rummer både oplysninger og synspunkter, som det også i fremtiden vil være nødvendigt at søge til for den, der vil beskæftige sig med udviklingen i dette tidsrum. Ved »Grænsevagten«s ophør blev det nærværende tidsskrifts opgave at tage noget af det aktuelle stof med, som »Grænsevagten« hidtil havde dækket. Jeg ved, at det var en tilfredsstillelse for la Cour, at Sønderjysk Månedsskrift søgte at tage arven op.

I grænsestriden 1918–20 var la Cour en stærkt engageret deltager. Han begyndte som »Dannevirkeemand«, men blev under den »Flensborgmand«. Organisatorisk ydede han senere en indsats som mangeårigt medlem af hovedstyrelsen i Grænseforeningen, af hvilken han blev æresmedlem i 1967, og som næstformand i Sydslesvigsk Udvalg. Vedrørende oprettelsen af sidstnævnte havde Frants Thygesen og undertegnede et møde på et tidspunkt under besættelsen, hvor la Cour var i sit eget hjem. Erindringen siger, at vi blev modtaget meget hjerteligt – med ægte te og engelsk pibetobak.

la Cour brugte i begyndelsen af 30'erne sin forelæsningsret – doktorgraden var fra 1927 – til at forelæse over dele af Sønderjyllands historie. Det var før min egen studietid, men jeg har flere vidnesbyrd om, hvad disse forelæsninger betød for mange studerende, også fra andre fakulteter end det filosofisk-historiske. Selv oplevede jeg på nærmeste hold konkurrencen og opgøret om det

professorat, la Cour søgte, men Albert Olsen fik. Vilh. la Cour fortsatte da sin gerning som lektor på Birkerød Kostskole. Han selv lagde aldrig skjul på, at han ikke primært var skolemand, at han følte timerne som »afbrydelser i sit arbejde«, og at orlov fra skolearbejdet var ham kærkommen. Det forhindrede ham bestemt ikke i at følge andres skolearbejde med interesse og forståelse.

Selv om det i denne artikel har været naturligt at lægge en hovedvægt på la Cours virke for Sønderjylland, ville der mangle noget væsentligt, om det ikke blev fastholdt, at han med sin færden, sine foredrag og sine pjecer i tiden 1941–43 (»Om at sige ja – og nej!« – »Ord til os idag« (Fichte) – »Kender De Gråbonden« og andre) på afgørende måde har sat sit præg på en del af den danske befolknings holdning til besættelsesmagten. Det kostede firs dages hæfte i 1941, syv måneders fængsel i henhold til dom 25. 6. 1942 og afsked fra stillingen ved Birkerød Kostskole, en afskedigelse, der først blev annulleret i 1948. Om ikke andre skulle nok den gode Asmus von der Heide i sine skrivelser henlede besættelsesmagtens opmærksomhed på ham og få denne til at gøre forestillinger overfor vor regering. »Retsafgørelserne mod la Cour bidrog i høj grad til at åbne den danske befolknings øjne for de faktiske tilstande, ikke mindst da la Cour efter fængselsdommen blev modtaget i audiens af kong Christian X.

Det hører med i billedet af la Cour, at han samtidig med, at han krævede sin ret i alle forhold, personligt var et beskedent menneske, en af de idealister, der kom til at yde sit fædreland og grænselandet store tjenester, uden hvilke vi ikke havde fået lov at leve under de vilkår, vi gør i dag. Dr. la Cour kaldte i 1959 sit bedste erindringsbind »Vejs ende«; nu da han er nået til vejs ende, skal der da lyde en varm tak for livslang indsats fra det grænseland, der i hele hans livsværk optog mest af hans tid, og på hvilket han brugte sine kræfter.

Konsulent Helene Moltke afslører Viggo Kragh-Hansens maleri af Peter Marcussen på Folkehjem 15. juni 1974.

Peter Marcussen - stifteren af Det unge Grænseværn

AF HELENE MOLTKE

Den 15. juni 1974 hædredes Peter Marcussen, da hans portræt blev indlemmet i billedsamlingen på Folkehjem. Konsulent Helene Moltke, Tønder, foretog afsløringen:

Genforeningsåret – 1920 – blev for os, der oplevede det, et glædens og befrielsens år.

Det, disse mænd, som vi her i billedsalen samles om, havde kæmpet for, gik i opfyldelse.

Men efter festrusen kom hverdagene, der

var præget af den nylig afsluttede første verdenskrigs virkninger, af det tyske marssammenbrud og af uroen i den tyske mindretalsgruppe, der på det tidspunkt udgjorde 25 % af den sønderjyske befolkning. Den uro kastede sine skygger over landsdelen.

Allerede i 1926 rejste tyskerne grænserevisionskrav, der lød:

»Bort med Versailles – økonomiske tilslutning til Tyskland – tysk selvforvaltning i Nordslesvig.«

Millionbeløb sendtes sydfra til de betrængte nordslesvigere.

Kreditanstalten Vogelgesang oprettedes samme år. Mange unge danske landmænd måtte slide hårdt i det for at bevare deres jord. Det var et lyspunkt, at Landeværnet blev oprettet året efter, så dansk jord blev bevaret på danske hænder.

I foråret 1933 brød nazimen igennem i Tyskland. Store nazi-demonstrationer fandt sted lige syd for grænsen.

Formanden for »Schleswig-Holsteiner Bund«, borgmesteren i Egernførde, dr. Sievers, havde i en programtale erklæret: »Vi må klart og iskoldt sige danskerne, hvad vi vil. Vi vil have Nordslesvig igen. Begriber danskerne ikke, at grænsen må revideres, kan det tidspunkt komme, hvor der med kendsgerningernes magt træffes en afgørelse, som ikke passer danskerne, men som det unge Slesvig-Holstens vilje bestemmer.«

Og den nazistiske sagkyndige i nordslesvigske spørgsmål, pastor Peperkorn, Fjølde, talte om den dag, vejen var åben for de brune bataljoner.

Den 10. april 1933 udsendte den tyske vælgerforening, efter et møde i Tinglev, et opråb til tysk ungdom, hvori der stod: »Vi tilstræber en afgørelse, som genopretter Nordslesvigs forbindelse med Slesvig-Holsten og med riget.«

Disse trusler i forbindelse med den økonomiske krise, som landbruget befandt sig i i 30'erne, var alvorlig tale, som H. P. Hansen ikke kunne sidde overhørig. Med dags varsel indkaldte han til et møde på Folkehjem den 12. april. Tillidsmænd for hele landsdelen mødte op – hvordan det er lykkedes mig at slippe ind i den forsamling, husker jeg ikke, men jeg husker den alvor, ansigterne var prægede af, og den glæde, det var for mig at sidde i en forsamling af landsdelens bedste mænd.

H. P. Hansen meddelte, at slesvig-holsterne syd for grænsen i deres overmod og ophidselse havde planer om at lade brune

stødtropper overskride grænsen; derfor måtte den danske regering advares.

Man vedtog en resolution, der begyndte med ordene:

»Vi lægger vægt på et godt naboventligt forhold til Tyskland«

og sluttede med ordene:

»Men enhver af det tyske mindretals førere fremsat voldstanke vil vi møde med de skarpeste midler.«

Der stillede følgende krav til de danske statsmyndigheder:

1. Nordslesvig skal sikres imod, at irregulære tropper overskrider grænsen.
2. At alle handlinger, som tager sigte på grænsflytning, skarpt skal overvåges.
3. At der skrives hurtigt og kraftigt ind mod urostifterne.
4. At de danske tjenestemænd, som deltager i en mod Danmarks integritet rettet agitation drages til ansvar. (På det tidspunkt var der endnu 700 tysksindede danske tjenestemænd i Nordslesvig).

Resolutionen blev hist med stærkt bifald, og samme aften rejste fem mand til København med den. Der siges, at man omgående kunne spore virkningen, idet SA-troppernes påtænkte øvelse 2. påskedag blev flyttet længere sydpå.

Dette møde efterfulgtes af et andet, hvor repræsentanter for ungdomsorganisationerne nedsatte et fællesråd. Man enedes om, »at ungdomsforeningerne skulle virke samlende og fremmende for aktivt dansk ungdomsarbejde i Sønderjylland med et vågent øje for nordisk samarbejde.«

Sønderjysk idrætsforening kaldte derefter til stævne i Tønder den 12. maj 1933, og 10.000 mødte op. Aldrig havde Tønder set så megen dansk ungdom i et optog gennem den flagsmykkede by. Den festdag glemmes ikke af dem, der var med.

Måneden efter, den 11. juni, var det »De danske ungdomsforeninger« som kaldte sammen til et møde på Dybbøl, hvor H. P. Hansen og mange unge talte.

Blandt de unges talsmænd var lærer Peter Marcussen, der talte om fred, frihed og folkeforsoning.

Hans ord havde vægt. Han havde selv deltaget i den første verdenskrig og vidste, hvad disse ord betød.

Han foreslog, at der skulle skabes et fast bindeled mellem samtlige ungdomsorganisationer i Sønderjylland.

10.000 var mødt op til Tønderstævnet – her på Dybbøl sås det firedobbelte antal.

De unge var der. Ved deres blotte tilstedeværelse var de et svar på udfordringerne sydfra, til glæde for den ældre generation, som længe havde efterlyst en reaktion fra de unges side.

Nu var de unge der. Men det var jo ikke nok.

Hvordan kunne deres forståelse for situationens alvor og deres begejstring fastholdes og omsættes i handling?

Svaret var: »Det unge Grænseværn«, som stiftedes samme år den 20. september med lærer Peter Marcussen som formand.

Foreningens formål var at styrke og fremme danskheden i grænseområdet og fremme

forståelsen for grænsesagens betydning ved et kulturelt og grænsepolitisk arbejde og samtidig fremme arbejdet mellem nordisk ungdom.

Sønderjysk ungdom sluttede op om DUG og blev aktiveret. Unge i hele Danmark og i de nordiske lande fulgte efter, tusinder kom, enkelt- og foreningsmedlemmer. Det blev en samling af dansk-nordisk ungdom, som i 1940 tog navnet »Dansk-nordisk ungdomsforbund«.

Tanken om nordisk samarbejde havde været levende fra første færd.

I 1936 i »Folkungs« første nummer udtrykte Peter Marcussen det således: »Vi må bringe oplysning om forholdene ved Nordens grænse mod syd. Vor opgave udadtil er bestemt af vor beliggenhed ved Østersøens hovedforbindelsesveje og vort naboforhold til det tyske rige. Vi nærer et oprigtigt ønske om at leve i et fredeligt forhold til det tyske folk med gensidig kulturel og økonomisk udvikling.

Når vi fra dansk side over for tyske udfordringer tilbyder fred, da sker det hverken af frygt, svaghed eller sentimentalitet, men

ene og alene, fordi vor samvittighed og ansvaret over for vort folk kræver det.

Vi vil:

enighed og samarbejde indadtil – frem og frihed udadtil.«

For at nå dette, regnede Peter Marcussen med, at ungdommen ville sætte slægtens, samfundets interesser over sine egne, at den ville tjene sit folk i sit daglige arbejde.

Peter Marcussens navn er gået over i historien som den, der gjorde DUG til et aktivt værn for dansk og nordisk kultur.

Han gjorde det ved at afsløre nazismens forklædning for os og vise os de værdier, som symboliseres i korsbannerne i modsætning til det hagekors – det forvrængede kors stod for.

Vore øjne åbnedes, og vi så faren fra syd, men vi fik også at se, hvad vi havde at stå imod med, hvad vor danske, vor nordiske arv indebar. Derfor kunne kampen føres i sund fordragelighed med rene våben.

Hvad DUG kom til at betyde i 30'erne og fremefter kan vanskeligt måles.

Der spredtes oplysning om vore grænseforhold i tale og skrift. Der blev afholdt kurser. Der blev drevet vandrerlærervirksomhed, holdt skole, rejst tre vandrerhjem langs grænsen, Kollund – Jyndeved – Rudbøl, som den dag i dag – 40 år efter – gør god gavn, men vi må heller ikke glemme, at seks års målbevidst ungdomsarbejde fra 1933 sammen med det helt uundværlige »Danske Samfund« var med til at give det gode resultat ved folketingsvalget i 1939.

Husker I valgkampen forud for den 3. april, da nazisterne satte alle sejl til i deres valgpropaganda? Og selve dagen? 92,4 % gik til valgurnerne, men til trods for deres ihærdige anstrengelser fik tyskerne kun en fremgang fra 15,5 til 15,9 % – en fremgang, der var så lille, at de stærke råb om grænseflytning måtte blive svagere.

Det er sagt, at Sønderjylland var det første sted i Europa, hvor den nazistiske agitation prellede af.

DUG blev til i rette øjeblik.

Direktør Martin Hammerich – hvis navn vi nævner i ærbødighed – kaldte dets oprettelse for en befrielse, ja, 1933 står for os som et befrielsens år.

En af de unge siger i DUG's årsberetning i 1938, at DUG var som talt ud af sønderjydernes hjerte.«

Enklere kan det ikke siges.

Vi unge kom med, og vi forsøgte at gøre vort ud fra de mål, som Peter Marcussen så frem imod.

Vi glemmer ikke, at Peter Marcussen havde mange gode medarbejdere – de fleste er gået forud – vi mindes dem med tak og savner dem i dag iblandt os.

Enkelte sidder her i salen i dag – og de vil som Peter Marcussen sige, at de ikke skal takkes, for de gjorde kun, hvad de ikke kunne lade være med at gøre.

Må jeg som én af dem, der var med i trediverne, alligevel her rette en tak til DUG's stifter og første formand, og takke, fordi han hjalp os dengang til at finde vor plads.

Tak, fordi kampen førtes med rene våben – ikke blot front, men også bro.

Tak, fordi arbejdet blev en fortsættelse af det, generationer før os havde kæmpet for. I ærbødighed mod fortiden blev det udført i godt samarbejde med de gamle førere.

Det er derfor – for os, der var unge dengang – en stor glæde, at det er blevet muligt, at et maleri af DUG's stifter kan komme til at hænge her i billedsalen, hvor det hører hjemme.

Takken derfor vil jeg adressere til rektor Buchreitz og udvalget og overgive billedet i deres varetægt.

Samtidig takker vi maleren, Viggo Kragh Hansen, for forståelsen for opgavens betydning. Vi er glade for, at netop han ville påtage sig den.

Men vi vil først og fremmest takke Peter Marcussen, fordi han havde mod, initiativ og fremsynethed til at lede sønderjysk – dansk-nordisk ungdom gennem svære tider.

Et udsnit af den store forsamling, der overværede afsløringen af maleriet af Peter Marcussen i billedsalen på Folkehjem Valdemarsdag 1974.

Det unge Grænseværn

- det danske svar

AF PETER MARCUSSEN

Da Helene Moltke havde talt og afsløret maleriet af Peter Marcussen, tog denne ordet og mindedes i sin takketale det nationale arbejde i trediveerne og de tanker og handlinger, der førte til oprettelsen af Det unge Grænseværn:

Da jeg i dag på vej hertil passerede Vester-skoven ved Haderslev, måtte jeg mindes de mange gange, jeg i efteråret 1932 var vandret rastløs frem og tilbage derude med uro og bekymring i sindet.

Fra jeg omkring 1930 var begyndt gennem tyske tidsskrifter og blade – blandt andet og især National-Socialismens hovedorgan »Völkischer Beobachter« – at følge ud-

viklingen i Tyskland i almindelighed og National-Socialismen i særdeleshed, var denne uro taget til fra år til år, og nu i 1932 forekom det mig uundgåeligt, at National-Socialismen før eller senere ville få eller tage magten i Tyskland, og at der dermed ville blive udløst kræfter, der på skæbnsvanger vis ville komme til at berøre os alle. For allerede da var det tydeligt, at National-Socialismen ikke kun trængte efter at skabe et nyt og stærkt Tyskland, men at den mente sig kaldet til at skabe et nyt Europa. Det var denne førerens og partiets »Sendungsglaube« – troen på, forestilling eller påstanden om at have fået betroet dette kald, der kunne blive en farlig trussel mod Europas øvrige folk.

Thi vel er, som Bjørnson siger i sin »Op-sang til Frihedsfolket i Nord«, »et folk som føler kaldet jordens største kraft«, men når en fanatisk fører ved en kynisk beregnende propaganda – appellerende til såvel menneskeligt værdifulde egenskaber (pligtfølelse, idealistisk stræben) som til de sletteste instinkter (magtbegær, had, voldsmentalitet) hypnotiserer et millionfolk til selvbestaltet at tiltage sig et kald, en historisk opgave, hvis virkeliggørelse indebærer undertrykkelse af andre menneskers og folks frihed og ret, da kan et sådant folk tillige blive jordens frygteligste kraft, fordi det i kraft af dette sit kald – hvad enten det påstår sig det tildelt af »den Almægtige«, forsynet eller historien – vil mene sig berettiget til at undertrykke – ja, som vi senere oplevede det, helt at udrydde andre folk.

For et sådant, af fanatikere tiltaget kald, må – med en lille omskrivning af Bjørnsons ord – alting vige – alting! For fanatikere kender kun én sandhed: den, de selv proklamerer; de kender kun én ret: hvad de selv erklærer for ret, og de vil hensynsløst og skånselsløst i denne sandheds og rets og i idealismens misbrugte navn træde alt andet under fode.

Hvor frygtelig sandt dette skulle vise sig at blive, kunne man gennem nazisternes fremfærd overfor anderledes tænkende og troende i Tyskland nok allerede i 1932 få en anelse om. Og når man i de jævnligt luftede teorier om et i strategiske, politiske og økonomiske forhold begrundet »germansk skæbnefællesskab« skimtede ønsket om en genoplivelse af de – set med tyske øjne stolte – Hanse-traditioner med en dominerende tysk økonomisk og politisk indflydelse i Norden, og når man erindrede sig admiral Wegeners udtalelse om ønskeligheden af en aftale (Abmachung) med Danmark om benyttelse af gennemsejlingsfarvandene, hvorved Tyskland, som han udtrykker det, ville opnå kontrollen ikke blot over disse farvande, men tillige over de nordiske handels-

veje og dermed et middel til at udøve tryk på det øvrige Norden – når man erindrede sig sig dette, så meldte sig uundgåeligt det spørgsmål, om ikke National-Socialismen med sin påstand om at være udtryk for en »nordisk livsholdning og livsanskuelse« var tænkt som og ville blive benyttet som infiltrations- og indflydelsesmiddel i Norden.

Jeg gik der i 1932 og håbede på, at der andet steds i Europa – i Frankrig, som vi i Briands tid havde set hen til, eller i Sverige ville opstå en fornyende bevægelse af en eller anden art, der kunne danne modvægt mod nazismens europæiske og nordiske aspekter. Da det ikke skete, og da det med de slesvig-holstenske trusler om »som et lyn« at ville erobre Nordslesvig for National-Socialismen blev klart, at infiltrationsbestræbelserne i første omgang ville sætte ind, hvor – om jeg så må sige – gærden var lavest, i det danske grænseområde, hvor man havde det tyske mindretal at støtte sig til, så blev det naturligvis nødvendigt, at vi skabte vor egen modstandsbevægelse.

Jeg havde ikke et øjeblik tænkt mig selv at starte end mindre at lede en sådan. Initiativet måtte selvsagt komme fra de i forvejen kendte og politisk skolede ledere. Jeg var bare en af de mange, der var bekymret over, at der tilsyneladende intet skete fra dansk side udover at pressen, takket være nogle årvågne journalister, slog alarm.

En afhandling af afdøde højskoleforstander og historiker C. P. O. Christiansen om »Dansk folkelykke og landetab« i hans i 1932 udsendte bog »Fortidsliv bag Nutidsstrid« blev afgørende for mig. Efter i bogen at have opregnet de landetab, Danmark har lidt gennem tiderne, siger han: »Talrige årsager til dette forhold, til den vigende danskhed, kan anføres«, og efter at have nævnt nogle af disse årsager fortsætter han: »Ingen af disse, et svindende folks trøstegrunde, skal afvises eller afsvækkes. Der er blot det ved dem alle, at de ikke er tvingende«.

Forstå hvad det vil sige, netop i den fore-

liggende situation at høre om en vigende danskhed og et svindende folk! Hvorfor i alverden skete der dog ikke noget, når det måtte være åbenbart for alle, hvad der forestod! Eller var det måske »den blåøjede danske tro på, at alt nok skal læmpe sig i lave igen«, som C. P. O. udtrykker det, der fik os til at lade tingene gå, og ville vi så, hvis det gik galt, bagefter som så ofte før finde på undskyldende trøstegrunde? »Mangel på villie til at udnytte Danmarks kræfter, når de store og skæbnesvangre øjeblikke i vor historie har nærmet sig, og mangel på kendskab til europæisk politik og de muligheder og farer, som den har rummet for vort folk, er de to mest iøjnefaldende årsager til tab på tab«, konkluderer C. P. O.

Skulle det virkelig være tilfældet også nu, at man – selv i ledende kredse – ganske enkelt ikke forstod, hvilken skæbnetime vi nærmede os? Jeg måtte have klarhed herover og besluttede at tage ned til H. P. Hanssen for blot at få at vide, om der var påtænkt en aktion af en eller anden art fra dansk side. Jeg traf ham ikke hjemme, og jeg var, med skam at melde, mere lettet end skuffet, for hvad ville han ikke have tænkt om mig – en ganske ukendt – nå ja, jeg havde skrevet nogle artikler i bladene nu og da og var sekretær for Haderslev Østeramts Ungdomsforeninger – men alligevel!

Jeg fik dog stadig ingen ro på mig, og otte dage senere ringede jeg, om jeg måtte få en samtale med ham. Det måtte jeg, og vi aftalte en dag. Noget usikker og beklemt fremførte jeg mit ærind, men da jeg følte, at han var glad for, at jeg var kommet og især over at høre mine synspunkter om de mulige konsekvenser, som udviklingen ikke blot lige syd for grænsen, men i Tyskland som helhed kunne få for os, var al usikkerhed vejret bort. H. P. Hanssen udviklede så for mig de uoverensstemmelser, der efter hans opfattelse måtte være mellem Berlins politik overfor Danmark og Norden på den ene og de slesvig-holstenske grænseflytningsbestræbelser

på den anden side. Han mente derfor, at slesvig-holstenerne før eller siden ville få pålagt mundkurv fra Berlin. For en sikkerheds skyld bad han mig dog komme eller ringe igen om en månedstid.

Det gjorde jeg, tilmed før der var gået en måned, for nu var de ved helt at gå over gevind dernede. H. P. Hanssen erklærede straks, at der nu måtte handles så omgående som muligt, og at det første måtte være at få arrangeret en stor og virksomhedsfuld national tilkendegivelse. Den må, tilføjede han, samle så vide kredse som muligt og være udtryk for fuldkommen enighed. Derfor mente han ikke, initiativet burde udgå fra ham selv eller fra de ældres kreds overhovedet, da indenfor disse de stærke meningsforskelle om grænsedragningen i 1920 kunne komme til at gøre sig gældende. Initiativet burde udgå fra ungdommen, også fordi kampen især ville komme til at stå om ungdommen.

»Hvem kan De tænke Dem vil kunne tage initiativet til en samling på bred front«, spurgte han. Jeg kunne ikke på stående fod nævne noget navn og svarede, at det jo ikke måtte overses, at der også inden for ungdomsorganisationerne gjorde sig visse uoverensstemmelser gældende i deres indstilling til de nationale problemer, især inden for de politiske organisationer.

»Er De selv partipolitisk engageret?« spurgte han så. Nej, det var jeg ikke.

»Kan De så ikke tage initiativet?«

Hertil måtte jeg svare, at det havde jeg absolut ingen forudsætninger og muligheder for. Udover at jeg var sekretær for Haderslev Østeramts Ungdomsforeninger, havde jeg ingen tilknytning til og ingen indflydelse på de store organisationer, men det var sikkert bedst, om initiativet udgik fra de upolitiske ungdomsforeninger, og jeg foreslog derfor, at jeg satte mig i forbindelse med min formand, pastor N. P. Nielsen i Vedsted. Det fandt han var udmærket, og jeg tog straks op til pastor Nielsen.

Jeg skal ikke her i enkeltheder berette om,

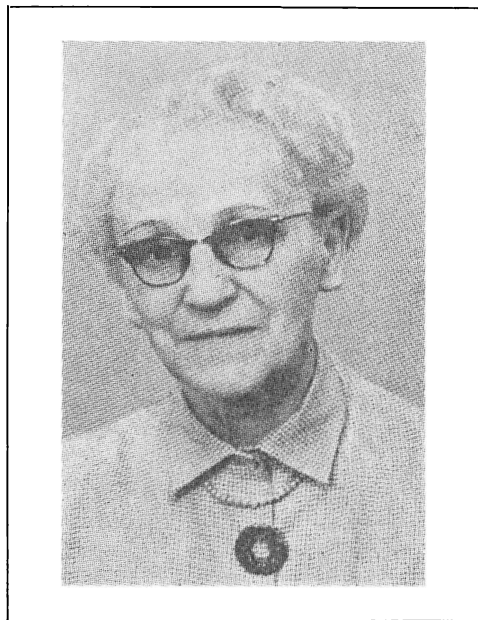
Pastor N. P. Nielsen, nu Sønderborg.

hvad vi blev enige om at foretage os og også foretog os, men blot sige, at æren for at det uforglemmelige og betydningsfulde møde mellem 500 repræsentanter for så godt som alle sønderjyske ungdomsorganisationer her på Folkehjem den 23. april kom i stand og for den programmæssige tilrettelæggelse af det ikke mindre uforglemmelige og betydningsfulde stævne på Dybbøl den 11. juni i allerførste række tilkommer pastor N. P. Nielsen. Det kan vi ikke noksom takke ham for, thi disse møder i forbindelse med Sønderjysk Idrætsforenings stævne den 12. maj var forudsætningen for et positivt resultat af de egentlige samlingsbestræbelser, der stod på hele sommeren og resulterede i oprettelsen af Det Unge Grænseværn den 26. september.

Her under det forberedende arbejde træder allerede en del af de mænd og kvinder ind i billedet, som siden blev fremtrædende medlemmer af DUG's styrelse. At Sønderjysk Idrætsforening med Johs. Juhl i spidsen fra begyndelsen og i årene derefter stillede sig så positivt til bestræbelserne kan ikke noksom påskønnes. Tænk på Tønder, på års-

stævnerne i Haderslev og Løgumkloster – det var ikke mindst idrætsungdommens optog og opvisninger, der gav disse stævner det storslåede og festlige præg, de havde. Og så var der formændene for ungdoms- og idrætsforeningerne i Sønderborg amt, husmand Chr. Nielsen, Vollerup, og vores allesammens Ernst – Ernst Christensen fra Asserballe. Hvad disse mænd under de første forhandlinger og under de senere års arbejde har præsteret og betydet, aftvinger den allerstørste respekt. Jeg vil altid mindes dem med dyb tak og ærbødighed.

Jeg kunne nævne andre navne fra denne første tid: Lorentzen, Bredebro, Inger Ene-mark, Tønder, Anne Jørgensen, Kværns og vor højtskattede kasserer og næstformand gennem mange år, Müller Kristiansen, Sønderborg. En ganske særlig tak – herom vil alle gamle medarbejdere være enige – skylder vi daværende direktør for Sønderjysk Hypoteklånefond Martin Hammerich, initiativtageren til Tønder-stævnet. At han – foruden senere at overtage formandskabet i Danske Samfund – fra første færd indtrådte

i DUG's styrelse, fik den allerstørste betydning for det videre arbejde. Hans indsigt i forholdene, hans mange forbindelser med indflydelsesrige kredse i det øvrige land, hans intuitive forståelse af det idémæssiges betydning i nationalitetskampen i forbindelse med hans sans for praktiske realiteter, hans klogskab og frem for alt hans fine, noble og uselviske karakter gjorde samarbejdet med ham til en berigende oplevelse. Få mænd i Sønderjyllands nyere historie har gjort sig fortjent til større tak og hæder end han.

1933 satte det nazistiske angreb ind, begyndende med den slesvig-holstenske propagandastorm mod vor grænse. Denne af national beruselse og partifanatisme udsprungne bevægelse kunne med rette befrygtes at føre til en eller anden irregulær aktion over grænsen, så meget mere som dens ledere, frem for alt pastor Peperkorn, havde søgt at give dens medlemmer det indtryk, at Nordslesvigs befolkning og navnlig ungdommen ventede og håbede på en »befrielsesaktion« sydfra: »Den kærlighed, man i Nordslesvig oprindeligt nærrede til Danmark

straks efter genforeningen, er nu afløst af et infernalsk had, og et håb om befrielse er tændt. Jeg har modtaget mange breve deroppe fra, hvori de skriver: kom og hjælp os«, sagde han i Eckernförde den 23. april 1933. Den nordslesvigske ungdoms svar på denne løgnagtige påstand kom ved de store møder i Tønder og på Dybbøl, og det var ikke til at tage fejl af: et utvetydigt, fuldtoneende ja til Danmark og et lige så utvetydigt nej til nazismen.

Jeg tror, at man har lov at sige, at den på det tidspunkt største fare: faren for et irregulært befrielsesforsøg dermed var afværget. De aggressive toner mod Nordslesvig og Danmark neddæmpedes herefter betydeligt.

Hertil bidrog imidlertid også, hvad først senere blev kendt, at, som H. P. Hanssen rigtigt havde forudset, de slesvig-holstenske grænseflyttere fra Berlin havde fået pålagt om ikke mundkurv så i alt fald påbud om i tale og presse at undlade angreb på Danmark og at forhindre særaktioner mod Nordslesvig. Hvorfor dog det, vil måske en og anden spørge. Ganske enkelt fordi et grænseopgør – tilmed fremprovokeret af kredse indenfor

Gårdejer Ernst Christensen, Asserballe.

det tyske rige – ville komme det kun få måneder gamle regime yderst ubelejligt. Det ville have undergravet de nazistiske raceteorier om det nordiske menneske og fra starten vanskeliggjort om ikke umuliggjort virkeliggørelsen af nazismens idé om et stort gemmansk fællesskab. Det betød ikke, at grænseforhandlinger ikke var ønskelige; det var de i allerhøjeste grad, men ikke nu, ikke før der var skabt en situation, der ville gøre det muligt at gøre dem til et anvendeligt udgangspunkt for forhandlinger af videregående karakter. Og denne situation skulle skabes i Nordslesvig.

Jeg har altid haft vanskeligt ved at se, hvad Det Tredie Rige ville kunne vinde ved en grænseflytning udover et i omfang beskeden og i strategisk henseende ganske betydningsløst landområde – og så naturligvis en national tilfredsstillelse ved at have brudt Versailles-traktaten på dette punkt. Hvad det derimod ville kunne vinde ved, når tiden dertil var inde, under maskeret venskabelige forhandlinger med et racebeslægtet folk at sikre sig politiske og strategiske fordele, var indlysende.

Jeg fik denne opfattelse bekræftet ved i 1936 at komme i besiddelse af et hemmeligt dokument, en »Betænkning vedr. de dansk-tyske forhold«. Jeg afleverede straks dette dokument i Udenrigsministeriet, hvor jeg dog siden ikke har kunnet opspore det. Afdøde redaktør og folketingsmedlem A. Svensson, der som medlem af det udenrigspolitiske nævn har været med til at drøfte det, har imidlertid i 1956 i »Grænsevagten« omtalt det og tildels ordret gengivet dets indhold.

Der siges heri indledende, at det dansk-tyske forhold fortrinsvis bestemmes af tre faktorer: for det første – dog af mere følelsesmæssig karakter – grænsespørgsmålet; dernæst af de økonomiske relationer (Wirtschaftsverbindingen) og for det tredje af de med Danmarks strategiske beliggenhed forbundne problemer. Senere i betænkningen står der: »Går man ud fra, at Tyskland måtte være villigt til at anerkende den nuværende statsgrænse, så dog kun under forudsætning af, at der samtidig opnås en for Tyskland tilfredsstillende klaring af de økonomiske og politisk-strategiske forhold de to lande imellem. Opnås en sådan klaring vil

Tyskland være rede til at åbne det tyske marked for Nordslesvig ved enten en direkte tilknytning til det tyske toldområde eller ved at indrømme bestemte kontingenter, som måtte komme grænselandet tilgode.«

Tydeligere kan det næppe siges, hvad det var hensigten at bruge forhandlinger om grænsespørgsmålet til, når det ved at gøre Nordslesvig til et nazistisk brohoved var lykkedes at gøre Danmark forhandlingsmodent.

»Det er«, sagde Hitler til Rauschning, »af afgørende betydning i de fremmede lande at knytte personer og grupper, ja, endog partier af betydning til os. Jeg agter i alle lande at skabe indflydelseszoner«. Det kan heller ikke siges tydeligere.

Vor hovedopgave var derfor givet: at umuliggøre planerne om at gøre Nordslesvig til brohoved for nazismen, til udgangspunkt for og middel til yderligere nazistisk infiltration og indflydelse i Danmark.

Det farlige i den nazistiske propaganda lå – foruden i dens udnyttelse af de endnu ikke overståede virkninger af den økonomiske krise – dels i dens uhyre, næsten dæmoniske dynamik, dens ustandselige hamren på »den

nye tids uafvendelige sejr«, som ikke var uden virkning på såvel opportunistiske som ængstelige gemytter, dels deri, at den ved at optræde i national og nordisk forklædning var i stand til at besnære politisk naive sjæle.

Jeg tror, at de fleste i dag vil indrømme, overfor den nazistiske idé anvendt som et nyt og direkte angrebs- og kampmiddel mod os, ville et dansk forsvar ud fra traditionelt-nationale synspunkter alene ikke have været tilstrækkeligt. Det ville næsten have svaret til et militært forsvar med bagladegeværer mod riflede geværer og kanoner som i 1864. Der krævedes derfor andet og mere.

Ved vore årsstævner, ved tusinder af møder landsdelen og landet over og i skrifter og publikationer at have blotlagt det nazistiske Tysklands sande »nordiske« hensigter og bestræbelser – altså (for at blive i terminologien) at afbøde virkningerne af det som bekendt helt til Norge rækkende nazistiske propagandaskyts – det blev en af vore opgaver.

Men lykkeligvis ejede vi i vor hjemlige kamp et modvåben, som var det nazistiske propagandaskyts overlegent både i kvalitet

Lærerinde Anne Jørgensen, Kværs.
(Foto Ole Bech o. 1970).

og effektivitet, dels fordi det sigtede mod og ramte noget meget centralt i den nazistiske propaganda, og så fordi det netop ikke var propaganda, ikke en abstrakt til et politisk formål konstrueret idé, men en realitet. Vort fællesskab med de øvrige nordiske folk i kultur, i demokratisk livs- og samfundsopfattelse, vor fælles interesse i og vort medansvar for at bevare disse vore kultur- og samfundsværdier var en ubestridelig realitet.

Den urokkelige og konsekvente fastholden ved denne virkelighed blev udadtil et skjold, mod hvilken de tyske propaganda-argumenter efterhånden blev virkningsløse, mens den indadtil blev en stadig rigere inspirations- og kraftkilde, der gav udsyn, selvtillid, mod og styrke til at modstå selv »jordens største kraft«.

Hvor vigtigt og rigtigt det var ustandseligt at konfrontere nazismen i dens forsøg på gennem en forløjet og forvrænget »nordiskhed« at fange naive sjæle – hvor vigtigt og rigtigt det var at konfrontere den med de af nordisk virkelighed fremgroede og nærede kræfter fik jeg et fornyet indtryk af ved i den forløbne vinter at læse et stort antal

af de nazistiske blade og skrifter fra 30'erne. De hadske angreb på DUG, navnlig fra tysk side, vidner klart om, at man især i vort arbejde har set en alvorlig hindring for virkeliggørelsen af de tyske planer og forhåbninger i Nordslesvig.

Vor møde- og oplysningsvirksomhed landet over lagde beslag på megen tid og mange kræfter. Men den skabte forståelse og interesse for grænsespørgsmålet i vide nye kredse i vort folk og gennem en beundringsværdig arbejdsindsats af vore mere end 2.000 tillidsmænd tillige den nødvendige økonomiske basis for vort egentlige grænsearbejde.

Dette koncentrerede sig i det væsentlige om de egentlige grænsesogne, af hvilke to havde tysk flertal, enkelte andre et tysk mindretal på over eller omkring 40 % og i hele området et ukendt, men formentlig ikke ringe antal nationalt indifferente, såkaldte blakkede. Netop for dem kunne tanken om det germansk-nordiske fællesskab tænkes at have en vis tiltrækningskraft.

»Vor nye sejrbevidste tro kan rive mangen slesvigsk hjemstavnsfælle med, som står mellem de nationale lejre«, forkyndte det

hjemmetyske organ.

Om dem og om disse sogne måtte slaget i første række komme til at stå.

Vor virksomhed byggede helt og holdent på samarbejde med og støtte til de danske foreninger og institutioner, som i forvejen bestod, og som gennem årene havde øvet en stilfærdig, men betydningsfuld indsats – yde dem økonomisk og moralsk hjælp til at udbygge, aktivisere og intensivere dette arbejde, både det rent praktiske og oplysningsarbejdet, for at imødegå den i disse egne meget pågående tyske propaganda og – ikke mindst – for at fremme kendskabet til og glæden og stoltheden over de kultur- og samfundsværdier, vi som grænseboere var sat til at værne om.

»Vi rankede ryggen, dengang DUG kom«, skrev en ung mand til os. »Vi følte os ikke mere på ensom post, men fik i bevidstheden om, at en stor flok dansk ungdom rakte os en hjælpende hånd, den opmuntring og hjælp, der skal til, for at dansk grænseungdom kan hævde sig i kampen for dansk, for nordisk kultur«.

En anden skrev: »Det unge Grænseværn

vækker liv og giver næring til det liv, der allerede er. Hvorledes dette sker, kan ikke forklares. Det må leves og erfares. I det stille mærker vi, hvorledes det fra dag til dag spirer og gror omkring os«.

Hvor havde og har vi dog grund til at være taknemlige – taknemlige for at have været med til at løse en stor opgave og for at have oplevet at se et positivt resultat heraf!

Det fremtrådte tydeligst ved folketingsvalget den 3. april 1939.

Som det vil være de fleste af jer bekendt, blev det overdraget DUG at udarbejde og sørge for ophængning af de danske valgplakater. Mange af jer vil sikkert huske den spændende plakatkrig de sidste uger og især de sidste dage før valget. Jeg var glad for, at jeg her fik lejlighed til overfor alle i vor hjemstavn at præcisere, hvad der havde været og var hovedhensigten med den nazistiske propaganda: at gøre vor hjemstavn til indfaldsport og kampplads for fremmede politiske kræfter og interesser.

Valgets resultat viste, at det var lykkedes at afværge disse. Med et Tyskland i ryggen,

der stod på sin magts tinde, og efter en mere pågående tysk agitation end nogensinde, henvisende til, hvad dette stærke Tyskland allerede havde opnået ved andre af sine grænser (Østrig, Sudeterlandet, Bøhmen-Mähren, Memel) var det kun lykkedes i hele Nordslesvig at presse den tyske stemmeprocent op fra 15,5 til 15,9, mens det var lykkedes os at reducere den tyske stemmeprocent fra 37,9 til 37,6 i de mest truede sogne.

Et år efter kom besættelsen. Herredømmet over gennemsejlingsfarvandene og de nordiske handelsveje – for at bruge Wegeners udtryk – var opnået, men ved ydre magt, som vi ikke ville have været i stand til at afværge. Det forstod man også i udlandet. Men hvordan ville vort omdømme i verden have været, om det var lykkedes den nazistiske propaganda at gøre Nordslesvig til et forhandlingsobjekt med følger i retning af det, der var antydnet i den føromtalt betænkning, så overfaldet den 9. april kunne udlægges og tolkes som slet og ret tysk opfyldelse af med Danmark indgåede og af Danmark godkendte forpligtelser. Man gruer ved tanken.

Naturligvis kunne det nazistiske Tyskland her som andet steds forlængst ved grove provokationer og falske beskyldninger have forsøgt at gøre en i ydre magt svagere nabo forhandlingsmoden, men det ville – som før antydnet – have undergravet og vist forlorenheden i nazismens grundlæggende raceteori. Vi var ganske enkelt et blods- og racebeslægtet folk, hørende til den af dem selv så højtpriste nordiske race. Men det var for de nazistiske magthavere Tyskland – Tysklands magt, Tysklands interesser, det drejede sig om; National-Socialismen og alle dens teorier var kun et middel for dem. Det måtte for dette Tyskland i sin stræben efter herredømme over Europa derfor være af vigtighed at skaffe sig størst mulig indflydelse på udviklingen indenfor det strategisk så betydningsfulde »nordiske rum«, som de kaldte det. Men det måtte ske uden at undergrave troværdigheden i deres raceteori.

Den nærmeste vej til indflydelse i Danmark var en udnyttelse af de problemer, der bestod eller kunne fremkaldes i forbindelse med grænseforholdet. Intet kunne derfor være mere nærliggende end at lade selve den national-socialistiske idé, den nordiske Weltanschauung, som netop her vel måtte forventes at finde genklang og tilslutning, arbejde for sig. At så tyskerne i Nordslesvig i National-Socialismen så et middel til at fremme deres mere begrænsede mål, en grænseflytning, var jo kun et yderligere incitament. Hvordan det forventede resultat af deres bestræbelser skulle komme rigets interesser mest til gode, ville naturligvis Berlin komme til at afgøre, når tiden var inde.

Det var den ikke i 1933, men om den tyske rigsregering på et senere tidspunkt – i 1935, 36 eller 38 for eksempel i kraft af nazistisk fremgang i Nordslesvig havde fået foræret en anledning til at indlede venskabelige forhandlinger med Danmark om – som det diplomatisk var udtrykt i den flere gange nævnte betænkning – »en udligning af de to landes interesser«, ville det i allerhøjeste grad have været belejligt.

De danske nordslesvigeres trofasthed mod Danmark og Danske Samfunds og Det Unge Grænseværns aktive indsats i grænseområdet afværgede, at der blev skabt grundlag og mulighed for sådanne forhandlinger.

Deri ser jeg den væsentligste betydning af vort arbejde.

Det, der gav Det unge Grænseværn sit særlige præg og sin særlige styrke, var vel nok især to ting: for det første at det netop var, hvad navnet sagde: ungt – ungt i sin måde at anskue og anskueliggøre forholdene og opgaverne i grænselandet på; ungt også ved det vældige tilskud af unge, ubrugte og friske kræfter, som med dets mere end 2.000 medarbejdere, tillidsmænd, var tilført og ved en enorm arbejdsindsats fra disse medarbejders side stadig blev tilført organisationen og arbejdet.

Det andet, jeg håber med sandhed at måtte

nævne i denne forbindelse, er den frimodighed og fortrøstningsfuldhed, der prægede Det unge Grænseværns arbejde. Det hænger naturligvis sammen med, hvad jeg lige har nævnt, at det var ungt; men når jeg må bedømme det ud fra mig selv og mine nærmeste medarbejdere, er den i lige høj grad begrundet i det ståsted, vi havde valgt at kæmpe ud fra og i bevidstheden og overbevisningen om, at de værdier vi byggede på og kæmpede for, var alt det, nazismen lokkede med, langt overlegent. Denne overbevisning og den frimodighed og fortrøstningsfuldhed, den gav os, var måske det bedste, vi havde at give de af trusler opskræmte og foruroligede landsmænd i grænsesognene.

Men at Det unge Grænseværn overhovedet fik mulighed for at øve en så betydelig og betydningsfuld indsats for vor hjemstavn og for vort land, kan vi fremfor alt takke vore medarbejdere landet over for. Uden deres arbejdsindsats ville vi ganske enkelt ikke have været i stand til at løse den opgave, der var lagt hen til os. Denne indsats har aldrig fået den anerkendelse og påskønnelse, den fortjener. Jeg er derfor taknemlig og lykkelig over, at der i det, der er sket her i dag, ligger en anerkendelse af Det unge Grænseværns og dermed dets medarbejders indsats, og hvad jeg i dag har sagt om betydningen og rækkevidden af denne indsats, har i første række været ment som en tak og hyldest til dem, der skabte forudsætningerne herfor: til Det unge Grænseværns medarbejdere og tilidsmænd her i Sønderjylland og landet over.

Jeg takker dybt og oprigtigt dem, der har taget initiativet og alle, der økonomisk og på anden måde har bidraget og medvirket til, at der her på Folkehjem, hvor de første og grundlæggende forhandlinger i 1933 fandt sted, har kunnet sættes Det unge Grænseværn et synligt og varigt minde.

Jeg takker Dem, kære fru Helene Moltke, for den ære, De lod mig tilkomme, og den glæde De beredte mig med Deres tale.

Jeg takker dig, kære Kragh-Hansen, fordi

du på en så smuk og kunstnerisk fremragende måde har givet mig min ungdom tilbage.

Jeg takker hver af de tilstedeværende, der som medarbejdere eller på anden måde har været til opmuntring og hjælp i vort arbejde.

Jeg mindes i taknemlighed og ærefrygt de mange af vore medarbejder og medlemmer, der gennem vort arbejde blev ført ind i modstandsbevægelsen under besættelsen og satte livet til.

Og jeg vil gerne have lov til netop ved denne lejlighed at takke min kone, fordi hun sammen med børnene så tålmodigt og tappert bar de afsavn, mit arbejde medførte for dem.

Og må jeg til sidst takke alle jer kære gamle venner og medarbejdere, at I har glædet mig ved at komme til stede her i dag – at jeg har fået lov at opleve endnu en genforeningsdag sammen med kære sønderjyske venner! Lad os sammen glæde os over og takke for, at vi kan fejre den og vort flags fødselsdag, uden at det forræderiske hagekors, som vi sammen bekæmpede, kaster sin skygge over den, og at dansk liv og virke både i Nord- og Sydslesvig i dag frit kan udfolde sig i åben kappestrid og konkurrence med det fremmede.

Jeg ved vel, at det er let og lidt billigt blot at sige, at det ikke stiller mindre, men på sin vis snarere større krav til os uden samtidig at præcisere, hvori de består, men jeg er overbevist om, at man her i Sønderjylland både vil forstå og efterkomme dem.

I forvisning herom og endnu en gang af ganske hjerte takkende for den store glæde og ære, der er blevet mig til del i dag, beder jeg jer om yderligere at berede mig den glæde at måtte høre et rungende sønderjysk leve for vort land og for dagens fødselsdagsbarn, vort flag:

Danmark, vort fædreland, og dets evigt unge symbol Dannebrog leve!

Se i øvrigt om DUG Sønderjysk Månedsskrift april 1958 og 1973, side 273.

Dagspressen i Nordslesvig

AF BJØRN SVENSSON

Efter at Dannevirke-Hejmdal er standset som selvstændigt blad, står den sønderjyske amtskommune som den eneste i landet uden egen dansk avis. Her tegner redaktør Bjørn Svensson, Haderslev, landsdelens avismæssige situation.

I forbindelse med sidste kvartalsskifte bragte Jydske Tidende (den 30. juni 1974) en sammenligning mellem danske avisers oplagstal 2. halvår 1972 og 1973. For de dagblade under oplagskontrollen, der har lokal udbredelse i Nordslesvig, så oplaget (antallet af abonnenter plus købere) således ud:

	1972	1973
Jydske Tidende (hverdage)	34.070	41.035
Jydske Tidende (søndage)	48.149	53.126
Kolding Folkeblad	20.928	21.674
Sønderjyden	4.617	4.162
Vestkysten	50.623	53.882

Det er især fremgangen for Jydske Tidende (6.965 i hverdagsoplag, som vi i det følgende henholder os til) og Vestkysten (3.259), der falder i øjnene. Tallene er ikke specificeret på områder, men uden tvivl er hele fremgangen for Jydske Tidende og en væsentlig del af Vestkystens stigning placeret i Nordslesvig. Baggrunden for denne udvikling er Dannevirke-Hejmdals standsning som selvstændigt blad i slutningen af året 1972. Bladet blev overtaget af Jydske Tidende og eksisterer nu kun som en særudgave med eget bladhovede og egne ledersider. Det figurerer ikke i oplagsoversigten med egne tal, men indgår i Jydske Tidendes tal for 1973. Det er derimod ikke medtaget for 1972, så sammenligningen halter. Det sidst offentliggjorte op-

lagstal for Dannevirke-Hejmdal i OM («Oplagstal og Markedstal 1973», udgivet af Danske reklamebureauers brancheforening) viser et oplag i 1971 på 9.706. Det var med andre ord et oplag af denne størrelse, konkurrenterne havde at slås om, da det sidste sønderjyske blad standsede.

Det sidste sønderjyske blad er en betegnelse, der kræver et par kommentarer. For det første er der kun tænkt på dagspressen her i landet. Tilbage er da endnu Flensborg Avis, thi som bekendt er Sydslesvig den sydlige del af Sønderjylland.

For det andet er der tænkt på blade, der trykkes og har hovedredaktion i landsdelen. Derfor falder Sønderjyden udenfor, og nu standser jo i øvrigt også dette blad. Det efterlader ca. 3.500 abonnenter.

Endelig er der Der Nordschleswiger, hvor vi må tage den reservation, at de hjemmetyske aviser almindeligvis ikke er regnet til den sønderjyske presse. Men geografisk kan bladet gøre krav på betegnelsen, og det former sig da så paradoksalt, at det tyske blad er den eneste avis, der nu trykkes på A/S Modersmålets trykkeri. Oplaget ligger noget under 4.000.

Hvorledes man så vil vurdere situationen, ligger den sådan, at den sønderjyske amtskommune er den eneste i Danmark, der ikke har egen dansk avis, men bladmæssigt bliver forsynet udefra, nemlig fra Esbjerg og Kolding.

I kapløbet om Dannevirke-Hejmdals abonnenter placerede Jydske Tidende sig stærkest ved at købe bladforetagendet. Fremgangen på 6.965 (som er en tilbagegang på et sted mellem 2- og 3.000, hvis Jydske Tidende-Dannevirke-Hejmdals abonnenttal tages

sammenlagt for begge år, altså også for året 1972) må siges at være et meget tilfredsstillende resultat af denne disposition. Regner man dobbeltholderne fra, har Jydske Tidende i den første runde formået at fastholde størstedelen af abonnenterne.

Vestkysten, der svarede på Jydske Tidendes bladkøb med at oprette tre lokalredaktioner i Haderslev, Aabenraa og Sønderborg, kan næppe være mindre tilfreds med udviklingen. Vestkysten sparede at købe et blad, men det er langsommere at arbejde sig op fra bunden. Til forskel fra Jydske Tidende er det et eftermiddagsblad, og det er et landsdelsblad, som dækker hele landsdelen, hvor Jydske Tidende stadig søger at hævde sig med lokaludgaver, der er suppleret med sønderjyske fællessider. Endelig udkommer Vestkysten de seks hverdage, Jydske Tidende fem hverdage og en søndag.

I OM kan man finde en specifikation af avisabonnenterne. Den sidste udgave er ikke nået længere end til 1. halvår 1973, men tallene giver situationen umiddelbart efter standsningen af Dannevirke-Hejmdal som selvstændigt blad og har derfor betydelig historisk interesse. Nordslesvig er i denne statistik inddelt i handelsdistrikter.

1. halvår 1973 i handelsdistrikter	Jydske Tidende (hverdage)	Vestkysten
Sønderborg	13.462	938
Aabenraa	8.626	951
Haderslev	10.982	3.137
Skærbæk	331	1.703
Toftlund	852	1.014
Tønder	2.795	3.244
I alt	37.048	10.987

Det ses, at Jydske Tidende står stærkest i de tre østlige handelsdistrikter, Vestkysten i de tre vestlige. Fronten i midtlandet tegner sig sådan, at Jydske Tidende står stærkest i de tre stationsbyer Vojens, Rødekro og Tinglev med dækningsprocenter på 43, 50 og 40, hvor Vestkysten har 10, 10 og 16 %

af husstandene. Vestkysten står derimod stærkest i Løgumkloster, Toftlund, Gram og Rødding, hvor bladet har dækningsprocenter på henholdsvis 27, 34, 34 og 51, medens Jydske Tidende har 23, 20, 23 og 11 %.

Syd for Kongeåen går Vestkystens front meget længere mod øst end nordpå, hvor Vestkysten har Kolding Folkeblad som modpart. I Vejen f.eks. har Kolding Folkeblad 58 % af husstandene, Vestkysten kun 16 %.

Det er bemærkelsesværdigt, at Kolding Folkeblad også har skudt sig sydpå. I Haderslev handelsdistrikt er bladet noteret for 582 abonnenter, hvoraf de 235 falder i Christiansfeldområdet, at sammenligne med 324 abonnenter på Jydske Tidende.

Det har længe været en smertelig erfaring for Jydske Tidende, at man intetsteds finder Kongeågrænsen trukket stærkere op end i dette blads abonnementsprotokol. I Kolding handelsdistrikt har Jydske Tidende 1796 abonnenter. Heraf falder de 1295 i Kolding by, hvor Jydske Tidende har hovedredaktion og trykkested. Når bladet alene i Nordborg har 2207 holdere, kan man jo nok tvivle på, at hoved og hale er blevet rigtig anbragt.

Imidlertid har dette forhold sin historiske forklaring. Da Jydske Tidende blev dannet i 1929 ved sammenslutning af Kolding Avis og Haderslev Stiftstidende, lå abonnenterne og annoncørerne i Kolding, og senere har investeringerne bundet til at opretholde hovedsædet her. Trafikalt ligger Kolding også så fordelagtigt, at BT og Ekstra Bladet i fremtiden vil få den del af deres provinsoplæg, der ligger vest for Storebælt, trykt på Jydske Tidende.

For Nordslesvigs vedkommende drejer det sig om et oplæg på 3.449 for BT og 4.127 for Ekstra Bladet. De to blade ligger tæt i hælene på Jyllands-Posten, der ligger med et nordslesvigsk oplæg på 4.198. Disse tre blade, der tilsammen har 11.774 købere i Nordslesvig, ligger langt forud for de andre landsblade, der søger indpas i landsdelen.

Sønderjysk Månedsskrift 50 år

Den 30. 6. 1974 blev 50-året for udsendelsen af det første nummer af Sønderjysk Månedsskrift fejret ved en lille sammenkomst på Folkehjem i Åbenrå.

Formanden for Historisk Samfund for Sønderjylland, landsarkivar Peter Kr. Iversen, opridsede i korte træk månedsskriftets historie og sagde blandt andet:

Allerede ved Historisk Samfunds stiftende møde 19. 12. 1922 drøftedes udgivelsen af et mere populært tidsskrift ved siden af Sønderjyske Årbøger, men planen, der ganske givet var rejst af Claus Eskildsen og Lausten-Thomsen, vandt foreløbig ikke bifald. Ved et styrelsesmøde 1. 3. 1924 rejser Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen imidlertid på ny sagen om udgivelsen af et folkeligt tidsskrift, der ikke skulle holde sig til det snævert historiske stof. Denne gang tiltrådtes forslaget. I forhandlingsprotokollen har Thade Petersen givet denne for foreningen så vigtige beslutning følgende korte formulering: »Efter forslag af dr. L.-Th. og seminarlærer Claus Eskildsen vedtoges det at udgive et månedsskrift med lettere historisk og topografisk indhold, redigeret af de nævnte to herrer fra 1. juli d. år. »Man kan gennem formuleringen næsten høre, at Thade Petersen ikke har været den helt varme tilhænger af månedsskriftets oprettelse. Og i forbindelse hermed kan som kuriosum nævnes, at styrelsen ved mødet ikke var fuldtallig på grund af snestorm. Måske er det dette snevejr, der bærer en del af skylden for, at månedsskriftet kunne begynde at udkomme 1. juli 1924.

Men selv om en fuldtallig styrelse skulle have nedstemt forslaget om udgivelsen af Sønderjysk Månedsskrift den 1. marts 1924, nærer jeg ingen tvivl om, at Claus Eskild-

sen og Lausten-Thomsens nok som bekendte stædige udholdenhed skulle have sikret tidsskriftets udgivelse på et senere tidspunkt.

Der blæste ikke de lune vinde ned over månedsskriftet de første år fra styrelsens side. Dens tanker var – som vel også til en vis grad er forståelig – mest rettet mod, hvorledes man kunne få foreningen og Sønderjyske Årbøgers fortsatte udgivelse op at stå – for at bruge et nymodens udtryk.

Som et udtryk for den – skal vi sige – passive støtte, de to redaktører modtog fra styrelsen, kan anføres et notat fra forhandlingsprotokollen fra styrelsesmødet den 28. juni 1925. Det siges her, at Claus Eskildsen og Lausten-Thomsen bemyndiges til at optage en kassekredit på indtil 2000 kr. med dem selv som garanter til driften af Sønderjysk Månedsskrift. Det var al den støtte, styrelsen kunne give i foreningens navn, og det kan jo nok diskuteres, af hvor stor værdi den var.

På titelbladet stod ganske vist, at månedsskriftet var udgivet af Historisk Samfund, men der førtes særskilt regnskab og aflagdes særskilt beretning på årsmøderne – og Claus Eskildsen og Lausten-Thomsen var personlige garanter for tidsskriftets økonomi. Denne ordning varede mange år, også efter at Claus Eskildsen og Lausten-Thomsen var trådt tilbage og var en helt igennem utilfredsstillende ordning, som det imidlertid ikke var helt let at få ændret, idet der fra visse sider inden for styrelsen var nogen ængstelse for, for ikke at sige uvilje imod, at få Sønderjysk Månedsskrift ind som en fast integreret del af foreningen med fælles regnskab og beretning med denne.

I begyndelsen af 50'erne tog drøftelserne omkring udgivelsen af Sønderjysk Månedsskrift til i intensitet. Både Lausten-Thomsen og Johan Hvidtfeldt var interesserede i at få

I sit lille erindringsstykke »Halvtreds år med Sønderjysk Månedsskrift« i julinummeret skrev viceskoleinspektør Werner Christiansen blandt andet, at »Sønderjysk Månedsskrift fik en ret stilfærdig start. Der var ingen løfterige forhåndstaler, og end ikke det første hæfte mødte med en introduktion.«

Men Werner Christiansen havde kigget i sine egne indbundne årgange af Sønderjysk Månedsskrift, og da han senere tilfældigt fik et løst førstehæfte fra juli 1924 i hånden, så han, at den savnede introduktion stod på omslagets anden side.

en ændring, og jeg havde forskellige underhåndsförhandlinger med Jacob Petersen om et samarbejde med Sprogforeningen om udgivelse i fællesskab. Men Jacob Petersen blev syg og døde, og en ny ledelse inden for Sprogforeningen var ikke interesseret i et samarbejde med Historisk Samfund.

Lidt senere dukkede de nationale foreningers samarbejdsudvalgs planer om udgivelse af Nord og Syd op, og dette gav anledning til forhandlinger med udgiverkredsen omkring dette skrift om afgrænsningen af stof. Sønderjysk Månedsskrift måtte under disse forhandlinger fastholde, at det også fremover agtede at bringe artikler af dagsaktuelt indhold. Det viste sig da også, at denne indstilling var rigtig. Efter at såvel Nord og Syd, som Grænsevagten havde måttet opgive ævred, har Sønderjysk Månedsskrift kunnet fortsætte i udvidet omfang både med historisk og dagsaktuelt stof.

Ved nyordningen af Historisk Samfund i 1955 var udviklingen endnu ikke nået til det punkt, hvor integrationen af Sønderjysk Månedsskrift var fuldt gennemført. Endnu i nogle år aflagdes der særskilt beretning og regnskab for bladet på årsmøderne. Først 1964/65 sammenlægges Sønderjysk Månedsskrifts beretning og regnskab helt med Historisk Samfunds, og denne indlemmelse sker på et tidspunkt, da månedsskriftets gæld

Sønderjysk Maanedsskrift

udgivet af „Historisk Samfund for Sønderjylland“ ved
C. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

Sønderjysk Maanedsskrift

vil indeholde Afhandlinger og Artikler, der i let forstaaelig Form kan kaste Lys over sønderjysk Natur, Historie og Folkeliu.

Sønderjysk Maanedsskrift

vil fortælle stedlig Historie og fastholde Dagens Tildragelser i Oversigtsartikler, vil fortælle om Sønderjyllands Tilblivelse og Bebyggelse, om skiftende Kulturforhold og Kaar i Krig og Fred. Det vil bringe gamle Sagn og Minder fra svundne Tiders Tro.

Sønderjysk Maanedsskrift

vil søge at knytte sine Læseseres Interesse til sit Lands Fortid. Det vil søge at blive det Sted, hvor Oplysning om sønderjyske Egenes Historie lettest og bedst findes i den mest tilgængelige Form.

Sønderjysk Maanedsskrift

vil være et dansk Tidsskrift, præget af sønderjysk Fortid og Tankegang.

Sønderjysk Maanedsskrift

udkommer fra 1. Juli 1924 en Gang om Maaned og vil hver Gang være 16 Sider stort.

Det koster 1 Kr. 65 Øre fjerdingaarligt, Postpenge medregnet, og kan bestilles hos Posten eller i Boghandelen.

Bestil det straks

og tal med Deres Nabo om det!

Flere Prøvenumre kan faas hos Seminarielærer Eskildsen i Tønder.

Udgiverne.

var vokset til 7.200 kr., som derefter blev betalt af foreningen. Muligheden for støtte til Sønderjysk Månedsskrift øgedes herefter også betydeligt.

Kort forinden havde fru Inger Bjørn Svensson overtaget hvervet som redaktionssekretær, og hele ekspeditionen var overgået til kontoret på landsarkivet.

Indtil da havde Werner Christiansen omhyggeligt ført regnskabet og passet ekspeditionen, medens han og Christian Stenz i fællesskab for de få midler, der var til rådighed, fik udsendt et skrift, som var dem og foreningen til ære. Jeg vil gerne rette en hjertelig tak til de tre redaktører for vel udført arbejde.

Ravsted - minder

AF JOHANN KIRSTEN

Flv. skoleinspektør Johann Kirsten, Holbæk, har sendt redaktionen nogle ungdomserindringer, skrevet af hans far, karetmager F. A. Kirsten, Ravsted. Samtidig sendte han nedenstående barndomserindringer, som han har skrevet om sin egen drengetid. I septemberhæftet offentliggør vi karetmager Kirstens optegnelser.

Jeg takker mine forældre for en sorgløs barndom og lykkelige drengeår i Ravsted. Det var i de fredens år fra 1901 til den første verdenskrig.

Moderne opdragelse

Vi var mange søskende, som min mor måtte tage sig af; min far arbejdede i sit værksted simpelt hen altid. Arbejdende mennesker skændes ikke. Jeg mindes ikke, at der nogen sinde er vekslet et ondt ord mellem dem. De påvirkede os heller ikke ved ord. De var, som de var, og lod os være. Vi så hver dag harmoniske, virksomme forældre. Jeg tror ikke, at de gjorde sig teoretiske tanker om børneopdragelse, at det var det gode eksempel, det kom an på osv. De gjorde dagens gerning i fred med sig selv og i fred med landsbyens folk. Om søndagen gik de i kirke, men nødede os ikke til at gå med. Problemet dansk/tysk berørtes næppe, vi talte sønderjysk. At min bedste kammerat havde dansksindede forældre, var for os to ganske uden betydning. Jeg tror, at denne både nationale og religiøse problemløshed gjorde, at naturen fik så stor plads i mit sind.

Ude i engene kunne man i godt vejr se det spidse tårn på munkekirken i Løgumkloster, altså i Kloste. Så flad er gesten her. I dag

skjuler de opvoksede granskove dette frie udsyn.

Drengeliv

Om sommeren mødtes herude landsbyens drenge og piger for at bade i »æ skøtt« i Virlåen, der her kunne blive over en meter dyb, når vi af græstørv og sten byggede en dæmning over åen og derved fik standsets løb. Når vi kom op af vandet, kunne det hænde, at vi mærkede, at tærne var klistret sammen. Det var den stivnede gamle vognsmørelse fra vognrenselsen i fjor. I landsbykæret på Hjerl hede kan man se arbejdsvogne halvt under vand, et mærkeligt syn for besøgende byboere, der ivrigt drøfter gamle dages underlige skikke.

På næsten alle sommereftermiddage strejfede vi rundt i mark og eng. Øst for Rafstej blev et markområde kaldt »æ kue«. På en mark var der gravet et stort hul, hvori en af de store gårdmænd begravede selvdøde dyr, okser og gamle krikker. Klove og hove og grinende kranier stak op over jorden og udbredte i sommervarmen en frygtelig stank. Men det gyselige sted tiltrak os.

Anderledes hyggeligt var det at færdes på kirkestien gennem den modne kornmark, når stråene var højere end en tolvårs dreng. Kirkestien fra Knivsig til Rafstej måtte ikke pløjes ned. Stod man stille, kunne man høre vindens sagte sus gennem det modne korn.

Det farverige efterår var en dejlig tid. I skolen tegnede vi nedfaldne blade og vandfarvede dem gult og brunt. Den tyske skole besøgte af børn fra danske og tyske hjem. I timerne talte vi tysk, i frikvartererne dansk sønderjysk. Man lærte os tysk ved at lade os lære udenad: mange salmer, alle

vers, også Davids salmer efter bibelen, de salmer, der havde ligget til grund for den nyere tids salmedigtere, desuden en lang række store og små digte, både læredigte og ballader, ja, hele dramatiske scener.

Den første motorcykel

På min venstre hånd har jeg et 60 år gammelt ar. Jeg stod og kløvede brænde, da jeg pludselig hørte motorlarm på landevejen. Jeg løb med øksen i hånden, snublede og faldt ned på øksen, som skar en blodåre over. Blodet sprøjtede i vejret. Men larmen på vejen stammede fra den første motorcykel, jeg ikke så, men hørte.

En stor oplevelse var det, da den første rutebil kørte gennem landsbyen på ruten fra Kloste' til Tingle'. Jeg har endnu dens vidunderlige benzinlugt i næsen. Jo, den nye tid rykkede frem. Uforglemmeligt er synet af luftskibet »Hansa« over engene. Det var som en tæt grå sky, der trolddomsagtigt lydløst svævede hen over det flade land på vej til København. Det var i året 1912.

Tiden før første verdenskrig var landsbyhåndværkernes gyldne tid. I en landsby som Ravsted var der en smed, to malere, to karetmagere, en saddelmager, en skrædder, en urmager, en bager, en blikkenslager, to muremestre, en møller, desuden resten af »værkstedet« efter en rebslager. Både på Fyn og på Sjælland har jeg savnet »Pe Bægges rovkach«.

Vi havde også en urmager i Ravsted. Det var altid morsomt at skulle om til ham. I hans butik tikkede alle urene på væggen om kap. Men det spændende var nogle tænger i et glasskab. Når folk blev overfalden af en voldsom tandpine og ikke kunne tænke sig at cykle til Løgumkloster eller Tønder, skyndte de sig om til urmager Hyldtoft, som hjalp dem af med tanden.

Omkring 1910 steg en karetmagersvends løn fra 10 mark om ugen til 12 mark plus kost og logi. Jeg husker det tydeligt; det var

vores svend Andersen fra Tylstrup, der lærte os Skamlingsbankesangen. Ud fra min fars værksted gik mange forskellige vogne: arbejdsvogne, fjedervogne, jagtvogne, charabancer, damephaetoner, bukphaetoner og enspændervogne som gig og jumbe. Alt beslag blev lavet af landsbysmeden, der faktisk måtte være en slags kunsthåndværker. Jeg husker et vers om ham:

Sko min hest!
Hvønn ka bedst?
Det kan æ præst.
Nej, ka han ej,
det ka vo smej,
som boe i æ søndelej.

Mit driveri førte mig tit til malerens værksted. Her duftede dejligt af lak. Når den gamle maler var træt af sit arbejde, gik han hen til staffeliet og fortsatte, hvor han havde sluppet. Han malede på et billede fra engene vest for Ravsted. Det var ved solnedgang. Aftenhimmelen var dækket af lange, vandrette skyer. Et sted farvedes en sky af den skjulte sols stråler, en vidunderlig sølvgylden bræmme, ubeskrivelig dejlig. På den gulbrune aftensolbelyste engvej gik en skikkelse, en ældre mand, lidt duknakket, med et arbejdsredskab over skulderen. Det var Peter Rossen, som boede i det lave, lange hus med de rundbuede døre.

Heste langt bedre end en bil

Henne hos maleren blev de nye vogne malede og lakerede, så de strålede blanke og dejlige, ligefrem lækre, når de en solrig søndag formiddag fremvistes for kirkegængerne efter gudstjenesten. Sådant en ny damephaeton med to vælige heste for, blanke, striglede og børstede, så der viste sig et herligt mønster i hårlaget, og så i søndagsseletøjet, ægte læder, ja, det er et syn – en bil er kun en ringe ting ved siden af.

Kom kunderne langvejs fra – fars kundekreds nåede fra Ensted i øst til Højer i vest,

fra Rens mod syd til Bjerndrup mod nord – blev de, navnlig på vinterdage, budt ind på kaffepunch. Vi havde to stendunke, en større til brændevin, en mindre til rom. Nogle vil hellere have en grog. For mig var chancen den, at jeg blev sat til at »holde hest«. Det gav 10 pfennig eller »en grossen«.

Vi havde en vindmølle. Når vinden blæste godt om natten, hørte jeg far sige til mor: »Det blejs, æ må stå op og sav.« Hans arbejdsdag var dog ellers på mindst 12 timer. Men vinden var jo gratis kraft.

Vinteraftendufte

Når jeg en vinteraften kom hjem til naer, efter at jeg hele eftermiddagen havde drevet rundt i Ravsters værksteder og gårde, kunne det ske, at mor sagde: »Puh ha, hvo do lavde, ha do no hvønn i en bås igjen?« Jo, jeg havde da været i Pede af Sørensen kostald, nej oksestald. Når studene fik et fodertilskud af melasse, var der ofte i melassesækkene at finde hele knolde brunt sukker, som i disse omgivelser smagte storartet. I sådan en studestald var det meget varmt og en stram lugt af ammoniak. Når stalddøren åbnedes, stod der en tæt em dampende ud af den.

En af landsbyens fremskridtsvenlige gårdmænd forsøgte sig med et kreaturhold på første sal over kostalden; det ville spare bygningen af en stald. Folk morede sig. »Ja, hvad ka' This itt hitt på!« Hans gård var ellers en af de største, men de tilhørende jorde lå spredt i alle verdenshjørner. Hans dengang helt moderne maskinpark såsom tærskemaskine, selvbinder, radsåmaskine, kultivator, rivemaskine, gøpel blev ødelagt af regn og rust. Men This var rar. Jeg fik lov til at følge ham på jagt. Så kunne han være glad og nynne:

Im Wald und auf der Heide,
da such ich meine Freude,
ich bin ein Jägersmann.

Jeg mindes dog ikke, at han nogen sinde ramte, når han skød.

Hos vor anden nabo var plejlen endnu i brug. I loen blev negene lagt i række med aksene mod hinanden. Var de to om at tærskes, gik det rytmisk slag i slag. Fik man lov til at prøve, fik man uvægerlig et slag i nakken af plejlens knippel. Jo, alt skulle kendes.

Ravsted er så langstrakt, at dens sydlige del kaldes »æ søndeby«. Dens stolthed var møllen, en rigtig stor mølle, der var i fuldt brug. Møllens indre var et eventyr af tykke bjælker og takhjul. De kornknasende møllesten var usynlige, lukket inde i en stor trækasse. Spændende var det at stå i døren ud til rundgangen og høre kæmpevingernes sus og se dem svinge forbi døråbningen.

En sommerdag før den første verdenskrig kunne man høre en tordenagtig lyd mod sydøst. »Det æ di tysk kanonne, dø donne«, sagde naboen. Den tyske krigsmarines øvelser syd for Als.

»Das Alte stürzt,
es ändert sich die Zeit,
und neues Leben
blüht aus den Ruinen.«

Når jeg i dag kommer til Ravsted, kan jeg næsten ikke genkende min kære gamle landsby. »Æ kirk ha di da itt fløtt«, som min brorsøn sagde. Jeg vil heller ikke sige »Ak, hvor forandret«, men de gamle, lave stråtede huse, der var så hyggelige, ja, sågar eventyrlige, er borte.

Helt bestemt heksens hus

Jeg husker særligt to af disse huse. I det ene, som rummede flere familier, var dørene rundbuede og ikke mere end 1½ meter høje. Ind ad en sådan måtte en oven i købet meget stor og sværlemmet arbejdsmand finde vej til sin lilleputlejlighed. Han havde vældige, røde, lyshårede hænder. Til en anden beboer var døren høj nok. Det var en ældgammel morlil, som vi ubarmhertigt kaldte »æ heks«. Når vi bragte hende en kunsthonningspandfuld suppe, gav hun os hver

et stykke sukker, som vi smed væk, når vi kom udenfor. Hendes lejlighed bestod vist nok kun af en mørk lille stue, som hendes seng stod i, og et lille køkken. Det lugtede ikke godt inde hos hende, og den kvalme luft var krydret af lugten af mange gange kogt maltkaffe. Vi kunne ikke rigtig se hende herinde. Men vi så hende, når hun hentede vand ude ved »æ pump«. Hun havde en masse mørkt tøj på. Og spanden var af træ. Jo, hun var en heks.

Her boede Rødhættes bedstemor

Den andet stråttækte eventyrhus var et dejligt lille hus. Det lå lidt afsides ved en sti, mellem Søren Thomsens gæstgivergård og Peter Tjellesens kirkekro. Hele husets forside var dækket af rosenranker, der omgav og næsten skjulte døren. Her boede den gamle »putzmacher«, nej, rødhættes mormor. Hun var så rar, men meget sengelig-gende. Det var mig umuligt at tænke mig rødhættes mormor bo andetsteds.

I vor nabos have lå som en ruin resterne af et gammelt ovnhaus. Her bagte æ heks fra huset med de rundbuede lave døre sine brød. Og altid droges mine tanker hen til dette ovnhaus, når jeg tænkte på eventyret om Hans og Grete. Det var ind i denne ovn, heksen blev skubbet af den snarrådige Grete. Så låste hun døren op for Hans, der ventede sin grufulde skæbne i det mørke lille rum bag ved i ovnhuset.

I den store have, som vi kaldte »Thises skov«, var der en jordhøj og ikke langt derfra en mørk, lille sø, hvor der voksede vilde fingerbøl. Både højen og søen lå gemt, men ikke glemt, virkende i underbevidstheden. For når jeg senere læste om stille skovsøer eller om dybe, vandfyldte, iskolde kuler, der drog ulykkelige ned i sig, tænker jeg altid

på søen i »Thises skov«. I jordhøjen var nisser og troldtøj.

Præstens var fjerne, fine væsener

Præstegården lå fornemt tilbagetrukket ved æ Virlå. For os drenge var den tabu og præsten og »æ frau« fjerne, fine væsener. Jeg mindes ikke at have set »æ frau«, men præsten så vi en sjælden gang i skolen. Vi gik til konfirmandundervisning hos ham. Han var en bror til Johannes Tiedje, der blev kendt i forbindelse med forslaget om en afstemningslinie, der gik fra Gråsten nord om både Tinglev og Tønder til vestkysten nord for Højer. Undervisningen hos præsten gik helt over min forstand. Jeg husker kun tre af hans ord i anledning af indskrivningen. Min far var jo sachser og min mor fra Vest-slesvig. De tre ord var »Eine gute Rasse!« Men Theodor Tiedje var rar.

Vi sang meget i mit hjem, både tyske og danske sange. Til de meget sangbare tyske folkemelodier var der altid en, der kunne improvisere en andenstemme. Min fars yndlings-sang, som han sang solo, var:

Som et skjold mod østens magt
stander Svea stolt på vagt
som en saga underfuld . . .

En sommerhed dag, den 2. august 1914, da mørke skyer truende trak op i horisonten og kløvedes af et skærende lyn, stod jeg hos den gamle maler, der var ved at trække fugerne hvidt op i husets røde mur. Da kom en mand løbende, det var Detlef Andresen, og råbte: »Æ kri æ brådt ue, æ kri æ brådt ue!« Det var begyndelsen til en verdens undergang. Når jeg ser på min mors portræt, forstår jeg, hvad jeg dengang ikke forstod, at hun blev nedbrudt af sorg. Fire sønner blev indkaldt og var med i Ruslands is og i Frankrigs skyttegrave til krigens bitre ende.

Grænselandsdagbog

VED FR. RUDBECK

SYD FOR GRÆNSEN

1. juni: Sydslesvigsk Forening i Rendsborg Nørreamt har sidste år gennemført 105 arrangementer med i alt 3.100 deltagere og kan desuden notere en medlemsfremgang.

Sydslesvigsk Vælgerforening i Gottorp amt opstiller til landdagsvalget skoleinspektør Jørgen Hentschel, Slesvig, i henholdsvis tår Gerhard Wehlitz, Kappel, og skoleinspektør valgkreds 7 og 8.

2. juni: Den såkaldte Friserdom, kirken i Niblum på Før genindvies efter en omfattende restaurering.

7. juni: Til Morgenavisen Jyllands-Posten udtaler fhv. højskoleforstander Niels Bøgh Andersen sig for skabelsen af et sydslesvigsk parlament til erstatning for det nuværende Samråd. Desuden bør der udarbejdes en grundlov, der sikrer enkeltorganisationernes frihedsrettigheder.

9. juni: I Sydslesvig holdes de danske årsmøder. Der holdes i alt 36 aftenmøder, som blev besøgt af omkring 6.000 deltagere, og tre friluftsmøder i Flensborg, Slesvig og Husum med i alt 12.000 deltagere.

11. juni: Dansk Sundhedstjeneste for Sydslesvig kan i sin beretning meddele om stigende aktivitet. Antallet af sygeplejerskernes hjemmebesøg er steget med 2.258 til 49.747. I tyske offentlige tilskud er der til Dansk Sundhedstjeneste ydet i alt 207.397 DM.

13. juni: På Sydslesvigsk Vælgerforenings landsmøde i Flensborg opstilles den endelige liste til landdagsvalget 1975. Som spidskandidater på landslisten står henholdsvis landdagsmand Karl Otto Meyer, skoleinspektør Chr. Lorenzen, gårdejer Carsten Boysen og skoleinspektør Gerhard Wehlitz. I alt opstilles 14 kandidater.

På landsmødet oplyses, at de tyske tilskud til det danske arbejde i 1973 er steget med 503.411 DM til i alt 1.225.208 DM.

19. juni: Arkitekt Jens Dall, Aabenraa, som tidligere har forestået restaureringen af Helligåndskirken i Flensborg, skal nu også lede restaureringen af Marielkirken i Flensborg.

I den dansk-tyske kulturaftale, som i forbindelse med dronningebesøget i Bonn underskrives af udenrigsminister Ove Guldberg, pointeres det tydeligt, at de to lande er enige om, at støtten til de to landes respektive mindretal i Nord- og Sydslesvig ikke berøres af kulturaftalen.

21. juni: Dronning Margrethe II aflægger officielt besøg hos landsregeringen i Kiel. Til modtagelsen er også medlemmer for det danske mindretal indbudt.

Duborgskolen dimitterer 13 studenter og 23 realister. Skolens elevtal er ved skoleårets slutning 585 mod 551 sidste år.

22. juni: Historikeren, dr. phil. Vilhelm la Cour dør, 90 år gammel.

23. juni: Socialdemokratiet i landet Slesvig-

Holsten udpeger på et delegeretmøde i Bad Segeberg formanden for SPD's landdags-gruppe Klaus Matthiesen som spidskandidat.

I en tale under landsmødet erklærer Klaus Matthiesen, at man ikke må glemme SSV som den fjerde politiske kraft, der både på lands- og kommuneplan er med til at forme udviklingen. SPD er derfor ikke interesseret i en svækkelse af SSV, idet de to partier har meget til fælles, når det drejer sig om realiseringen af et frit socialt, retsstatsligt demokrati.

26. juni: Af et sprogekort udarbejdet af Nordfrisisk Institut fremgår, at der på fastlandet findes otte frisiske dialekter og tre på øerne. Af en friskisk befolkning på ca. 60.000 taler endnu omkring 10.000 friskisk.

Ved ungdomskollegiet i Flensborg afsløres en skulptur fremstillet af billedhuggerinden Eva Sørensen og skænket af Statens Kunstfond.

Ministerpræsident dr. Gerhard Stoltenberg meddeler i et brev til den tyske grænseforening, at der er ydet en særbevilling på 90.000 DM til foreningens arbejde.

På Sydslesvigsk Forenings generalforsamling i Flensborg oplyses, at organisationen nu tæller 21.188 medlemmer mod 21.268 året før, hvilket er den mindste tilbagegang i de sidste 25 år.

28. juni: Arbejdsfællesskabet Det tyske Slesvig får af finansminister Gerd Lausen bekræftet, at landsregeringen også fremtidig vil støtte de tyske grænseorganisationers sociale arbejde. ADS råder over et årstilskud på 6 mill. DM og driver i Sydslesvig 14 børnehaver, 3 skolehjem, et mødre hjem og fire sygeplejestationer.

29. juni: De danske skoler i Tarp og Oversø vil med det nye skoleårs begyndelse blive besøgt af 90 elever og dermed være fyldt til bristepunktet, hvorfor en udbygning af de to skoler skønnes nødvendig.

NORD FOR GRÆNSEN

1. juni: I et indlæg i Der Nordschleswiger opfordrer K. F. Cornet, Højer, Bund deutscher Nordschleswigers hovedledelse til at søge næremer kontakt med medlemmerne og samtidig at overveje en genoplivelse af Den slesvigske Vælgerforening for dermed at give Slesvigsk Parti en organisatorisk støtte.

4. juni: Under et møde med forsvarsminister Erling Brøndum og repræsentanter for Tønder kommune oplyses, at Tønder kaserne med henblik på en udnyttelse til civilfaglig uddannelse skal udbygges for omkring 16 mill. kr.

Hærchefen, general Blixenkronen Møller oplyser desuden, at Tønder kaserne ikke vil stå tom, men at der stadig vil blive bevaret en styrke i Tønder.

9. juni: Socialdemokratiet i Tønder og Husum beslutter på et weekendmøde i Tønder at mødes to gange årligt til drøftelse af fælles problemer.

12. juni: Som nyt medlem af kontaktudvalget til den danske regering vælges fhv. forstander, dr. Paul Koopmann, mens gdr. Harro Marquardsen og skolekonsulent Lessow genvælges.

13. juni: Rødding frimenighed kan fejre sit 100 års jubilæum. Menigheden er landets næststørste med 500 familier som medlemmer.

Det nedlagte Christiansfeld-motel omdannes nu til kostskole.

14. juni: Arbejdskredsen af unge nordslesvigere holder et diskussionsmøde med fhv. folketingsmand Hans Schmidt, Oksbøl, som frygter, at den nuværende integrationspolitik, mindretallet fører, vil ikke være mulig

uden et samtidig identitetstab. Ikke spærre-reglen, men en forkert politik er skyld i, at mindretallet ikke har formået at overvinde spærre-reglen, erklærer Hans Schmidt.

Deutsche Selbsthilfe Nordschleswig kan på sit årsmøde i Tinglev meddele, at der i de 16 år, organisationen har bestået, er ydet støtte til 843 ansøgere med et beløb på i alt 2.740.622 kr.

15. juni: Haderslev skomagerlaug, som menes at være Europas ældste, har bestået i 550 år.

På Folkehjem i Aabenraa afsløres under betydelig deltagelse et maleri af stifteren af Det unge Grænseværn, Peter Marcussen.

16. juni: Det tyske mindretal holder den årlige Knivbjergfest. Folketingsmand Jes Schmidt holdt hovedtalen, hvori han afviser at den politiske integration vil medføre et tab af identiteten.

18. juni: Udstykningsforeningen for de sønderjyske landsdele beslutter på sit årsmøde i Tønder at indstille arbejdet. Foreningen, der oprettedes i 1921, har siden sin oprettelse bidraget til oprettelsen af 64 husmandsbrug og 6 jordfordelingsjendomme.

20. juni: Det tyske gymnasium i Aabenraa dimitterer 44 studenter og 11 realister.

Bund deutscher Nordschleswigers forretningsudvalg har for den kommende treårs periode fået tre nye medlemmer, konsulent Hans Agerley, Haderslev, gårdejer Hans Fr. Andersen, Rødekro og dr. Paul Koopmann, Tinglev. Med henblik på, at der næste år skal vælges ny formand, nedsattes et særligt udvalg, som skal fremsætte et forslag.

25. juni: Under et møde med trafikminister Kr. Damsgaard og en sønderjysk delegation må det fastslås, at man ikke skal regne med en ny bro over Alssund før 1982–83. Amts-

borgmester Erik Jessen mener ikke, man kan vente så længe. Der fremsattes desuden ønsker om en bedre færgeforbindelse over Bøjden–Fynshav og genoptagelse af middagsruten fra Skrydstrup til København.

Med overvældende flertal tilslutter Aabenraa byråd sig planen om oprettelse af et stor-kraftværk ved Aabenraa fjord. Et ønske om en beboerafstemning, som havde samlet omkring 2.000 underskrifter, afvistes.

27. juni: Det italienske firma Zanussi, der forhandler hårde hvidevarer, vil flytte sine danske afdelinger til Tinglev og køber grund i Tinglev.

Centrums-Demokraterne i Sønderjylland går i en pjece ind for sideordnet opstilling og vil tilbyde folketingsmand Jes Schmidt at stå først på listen i en enkelt valgkreds.

På Sprogforeningens og Sønderjydsk Skoleforenings årsmøde i Aabenraa meddeles om faldende medlemstal. Sønderjydsk Skoleforenings medlemstal er faldet fra 10.850 til 9.630 som følge af stigende vanskeligheder med kontingentopkrævningen. Der blev ydet støtte til i alt 218 elever sidste år.

Sprogforeningen vil udsende en »sprog-nål«, der skal bæres som et ydre tegn på det nationale tilhørsforhold; den har ikke mindst betydning, når man færdes syd for grænsen, oplyser Sprogforeningens nye formand, gårdejer Chr. Speggers, Miang.

28. juni: Under et »Østkolleg« på grænseakademiet i Sankelmark oplystes af repræsentanter for Den tyske demokratiske Republik på et spørgsmål om, hvorvidt DDR også vil optage kontakt med det tyske mindretal i Nordslesvig, at det næppe blev tilfældet, da der savnes klare retningslinier.

29. juni: Graasten Landbrugsskole fejrer sit 50 års jubilæum.

OUGAARDS

Boghandel

Vi har altid det bedste af den nye
og den ældre litteratur
på hylderne

Haderslev - Tlf. 52 25 71

Grænselandets liv
Grænselandets sang

møder De i

Tydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands store blad

Idræthøjskolen i Sønderborg

Højskole med lederuddannelse i
gymnastik, boldspil, fri idræt og
svømning.

6 mdrs. vinterkursus for mænd og
kvinder fra 3/10-28/3.

3 mdrs. sommerkursus for mænd
og kvinder fra 3/5-28/7.

Tlf. (04) 42 18 48

Bent Brier

**CHECK
KONTO**

De har hørt om det penge-
løse samfund... det er noget
med checks... det er noget
nemt... noget der holder
orden i det økonomiske.
Tal med banken
- de taler Deres sprog.

SYDBANK

- den sønderjyske bank

Besøg
landsdelens
museer

BOGTRYK . OFFSET . BOGBIND

Th. Laursens Bogtrykkeri A/S

Jernbanegade 8, Tønder, tlf. 72 15 50

M. Schaumanns Klædefabrik A/S
Afd. for kemisk rensning TRYLIN
Haderslev

**WINDFELD-HANSENS
BOMULDSSPINDERIER A/S
VEJLE**

LØGUMKLOSTER HØJSKOLE
5 måneder fra januar. Korte kursus
juni-december.
Tlf. (04) 74 33 25.

ANDELSBANKEN

Sønderjyske Afdelinger

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste blad

Jyllands
Kreditforening

HADERSLEV
TELEFON NR. (04) 52 27 25

Sønderjysk
Tæppefabrik

A. R. Kjærby A-S
Højer

Ladelund
Landbrugs og Mælkeriskole
Brørup station

A/S Sønderjysk Frøforsyning
Frøavl & Frøhandel
Aabenraa

OVE ARKIL A/S
CIVILINGENIØR - ENTREPRENØR
HADERSLEV

Hejmdals
BOGTRYKKER
AABENRAA TLF. (046) 2 31 32

**Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn**

Sønderjysk Månedsskrifts adresse:

H. P. Hanssensvej 9, Haderslev, tlf. (04) 52 17 37.

Redaktørernes adresser:

Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder, tlf. (04) 72 18 78.

Viceskoleinspektør Chr. Stenz, Tøndervej 173, Åbenrå, tlf. (04) 62 14 50.

Cand. polit. Inger Bjørn Svensson, H. P. Hanssensvej 9, Haderslev. Ekspedition: Historisk Samfund for Sønderjylland. Landsarkivet. 6200 Åbenrå. Tlf. (04) 62 46 83. Giro 4 26 82.

Tryk: Th. Laursens Bogtrykkeri a-s, Tønder.

HØJST ANTIK

Bredgade 4, Øster-Højst (14 km nord-øst for Tønder).

Sønderjyske antikviteter sælges.
E. Lund Christensen, Bredgade 4, 6254 Øster-Højst. Tlf. (04) 74 51 36.

DANEBOD HØJSKOLE - ALS

3 mdr. sommer-, 5 mdr. vinterskole

Tlf. (04) 46 41 12

Gunnar Rasmussen

HADERSLEV BANK

AKTIESELSKAB

TRY
HØJSKOLE

9330
Dronninglund
Sygeplejehøjskole

SØNDERBORG HANDELSKOLE

Handelsgymnasium - Handelshøjskoleafdeling

Sdr. Landevej 30 - Tlf. (04) 42 55 25

Selskabs- og udflugtskørsel

Ruteautomobil-Aktieselskabet
for Haderslev Amt og By

Haderslev, tlf. (04) 52 38 55

Morsø Støbegods

Aktieselskabet
N. A. Christensen & Co.
Kongelig Hoffleverandør
NYKØBING MORS

TØNDER STATSEMINARIUM

Grønsejlsseminariet
Tilmelding for 1973/74 helst inden
1. maj, senest 30. juni.

Telf. (04) 72 12 30

De fleste ta'r os for pengenes skyld

I Sparekassen træffer De folk med økonomi som speciale. Fagfolk, som ved, hvordan man får noget ud af pengene, og som gerne vil hjælpe Dem til en god handel. Det kalder vi Sparekassens Økonomi-service.

Tal med Sparekassen, før De handler. Uanset om det gælder køb og salg af værdipapirer, eget hus eller bare almindelige daglige økonomiske spørgsmål. De er altid velkommen.

Økonomiservice -

Spørg

SPAREKASSEN

GRAM
KØLEANLÆG

BRØDRENE GRAM 1/2 • VOJENS